

67-72-30/1
29.03.2021

Голові разової спеціалізованої вченої ради ДФ 35.052.044
у Національному університеті «Львівська політехніка»

д. пед. н., професору
Мукан Н.В.

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
професора кафедри екології, природничих та математичних наук КЗВО
«Вінницька академія безперервної освіти»**

**ТАРАСЕНКО ГАЛИНИ СЕРГІЇВНИ на дисертаційне дослідження
ШЕЯН МАРИНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ**

**«Педагогічні умови розвитку здоров'язберезувальної компетентності
вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти»,
представленого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта /
Педагогіка**

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей наук.

Дисертаційна робота М. О. Шеян є надзвичайно актуальним дослідженням, яке дає науково-педагогічні відповіді на гострі соціальні запити в контексті суспільних очікувань. Проблема здоров'язбереження молоді на тлі екологічних негараздів у країні та на планеті в цілому серйозно турбує українське суспільство, яке з тривогою констатує стрімке падіння рівня здоров'я шкільної та студентської молоді, а також відсутність єдиної системи здоров'язбереження в освітніх закладах України. Не можна не зважати також на те, що сучасна освіта реформується в умовах зростаючої деструкції соціуму, яка може бути подолана лише духовністю й освіченістю нації та її індивідів. До деструктивних факторів слід віднести, насамперед, кризові явища, в основі яких лежать криза духовності і ціннісний шок суспільства. Це екодрама, криза політичної культури, кризові явища в економіці, пандемічні виклики, які розгортаються на ґрунті обмежено-прагматичної, безперспективної, навіть згубної ціннісної ентропії.

Абсолютно своєчасно і цілком логічно постає питання про підготовку педагогів до програмування індивідуальних стратегій здоров'язбереження учнівської молоді. Важливу роль у цьому процесі відіграє система фахової освіти, якій належить не тільки озброїти учительство системою професійних знань, але й сформувати у педагогів чіткі уявлення про культуру здоров'я і систему мотивів бережного ставлення до нього. Утім вища педагогічна освіта не завжди системно націлює студентів – майбутніх учителів – на здоров'язберезувальну діяльність внаслідок перевантаження дидактичними завданнями. Відчутний брак ціннісних установок такої діяльності, який зумовлений недостатньою аксіологічною культурою педагогічного процесу у вишах. Доволі часто ігнорується позитив інтегрованого підходу до фахової

освіти – і це спрощує освітні технології, які використовуються у системі підготовки здобувачів вищої освіти.

У той же час не випадковим є зростання інтересу науковців і практиків до системи післядипломної педагогічної освіти вчителів, яка містить неоціненний резерв коригування професійно-ціннісних координат і нарощення операційно-діяльнісної готовності педагогів до здоров'язбереження учнів. В умовах формування нової парадигми української освіти саме післядипломна педагогічна освіта цілеспрямовано і послідовно переходить на компетентнісний вимір результатів, який передбачає посилення питомої ваги самотворення особистості вчителя і практичної готовності до освітньої роботи зі школярами. Компетентнісний підхід до розвитку професійної культури вчителів реалізовується на основі «адсорбції» загальнолюдських цінностей, серед яких цінності збереження природного середовища та власного здоров'я сьогодні вийшли на перший план і стали домінантними. Тому абсолютно закономірною є увага дисертаційних досліджень до системного розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи на засадах адекватного ціннісного ставлення до природи і соціуму, до життя як фізіологічного і духовного феномена в контексті свідомого здоров'язбереження. З огляду на це, дисертаційне дослідження, виконане М. О. Шеян, є актуальним і своєчасним.

Тема дисертаційного дослідження М. О. Шеян відповідає тематичному плану наукової та науково-організаційної діяльності Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії в межах науково-дослідної роботи «Управління процесом професійної адаптації особистості в системі неперервної педагогічної освіти» (державний реєстраційний номер 0107U010127).

Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 2 від 25.01.2017 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 1 від 30.01.2018 р.).

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Дисертанткою обґрунтована та експериментально доведена необхідність комплексної реалізації найсучасніших методологічних підходів (системного, особистісно орієнтованого, диференційованого, діяльнісного, аксіологічного, валеологічного, андрагогічного за умов домінування компетентнісного) до моделювання процесу розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи; вивчено особливості розвитку у вчителів досліджуваного професійно-особистісного утворення у системі післядипломної педагогічної освіти; обґрунтовано і перевірено ефективність педагогічних умов розвитку здоров'язбережувальної компетентності педагогів-практиків в умовах післядипломної освіти; розроблено науково-методичне забезпечення означеного процесу на засадах педагогічної інноватики.

3. Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертаційна робота Шеян М.О. є комплексним педагогічним дослідженням, у якому виявлено особливості реалізації компетентнісного підходу до розвитку здоров'язбережувальних умінь учителів основної школи в системі післядипломної педагогічної освіти. Зокрема: *вперше* визначено, теоретично обґрунтовано педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти (забезпечення стійкої мотивації щодо розвитку здоров'язбережувальної компетентності здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи; створення здоров'язбережувального середовища для неперервного розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та вчителями основної школи засобами тренінгових технологій; забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та практичними вміннями для їх реалізації у професійній діяльності); *розроблено* та теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти, яка включає взаємопов'язані структурні блоки: цільовий блок (соціальне замовлення, мета, завдання); теоретико-методологічний блок (наукові підходи та принципи навчання); операційно-змістовий блок (етапи розвитку, форми, методи, засоби); критеріально-оцінювальний блок (компоненти, критерії, рівні розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи), результативний блок (результат), педагогічні умови.

Уточнено сутність понять «здоров'язбережувальна компетентність вчителів основної школи», «розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти».

Удосконалено зміст, форми та методи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти на основі компетентнісного підходу.

Конкретизовано структуру здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи як системи, що містить мотиваційний, когнітивний та діяльнісний компоненти.

Подальшого розвитку набули теоретико-методичні основи та навчально-методичне забезпечення розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації та публікацій Шеян М.О. є підставою для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність викладених автором результатів. Так, аналіз дисертаційної роботи засвідчує, що її *концептуальні засади* ґрунтуються на найсучасніших підходах до моделювання освітніх процесів. Дисертантка послідовно розгортає дослідження на позиціях компетентнісної парадигми освіти, у якій практико-орієнтована результативність, особистісний вимір та кінцева ідея щодо особистісного

самотворення здобувача освіти превалює над вузько центрованою трансляцією знань, умінь і навичок. Тут не абсолютизована роль гностичних факторів (хоча в освітній практиці така тенденція дуже часто виходить на перший план). Дослідницькі позиції Шеян М. О. врівноважені чітко окресленими аксіологічними орієнтирами, що надає цим позиціям цілісності і максимальної результативності.

Відзначаємо кваліфіковану реалізацію дисертанткою *методологічних підходів* до розв'язання дослідницьких завдань, що посилює ступінь обґрунтованості наукових висновків. Зокрема, компетентнісний підхід у методичній частині дослідження найбільш переконливо реалізовано у взаємодії з діяльнісним, системним, особистісно орієнтованим, валеологічним. Наголошуємо на тому, що виконану дисертаційну роботу вирізняє високий рівень теоретичного аналізу, що дозволило дисертантці на рівні гнучкої педагогічної рефлексії вдало спроектувати структурно-функціональну модель розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти та на її основі розробити дієву методичну пропозицію.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяли також належна логіка розгортання наукового дослідження, правильно визначений, в цілому, його науковий апарат, застосування комплексу загальнонаукових, емпіричних та статистичних методів дослідження, адекватних меті і завданням дисертаційної роботи.

Зміст анотацій, поданих українською та англійською мовами, відображає зміст дисертації та висвітлює найсуттєвіші її аспекти та результати дослідження.

Окремо відзначимо *додатки* до дисертації, які є достатньо інформативними, засвідчують хід експерименту, доречно містять діагностичні методики і результати обчислень, а також розроблені методичні продукти, зокрема програму авторського спецкурсу тощо.

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертантки у 13-ти міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів.

Наукові здобутки Шеян М. О. складають теоретичну і методичну базу для подальших досліджень проблем формування і розвитку здоров'язбережувальної компетентності педагогічних працівників. Результати дисертаційного дослідження Шеян М. О. мають вагоме значення для подальшої дослідницької роботи науковців і педагогів-практиків у контексті сучасних підходів до розвитку професійної педагогіки, зокрема розбудови системи післядипломної педагогічної освіти

Результати дослідження впроваджено в роботу Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 619 від 19.12.2018), КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (довідка № 73 від 01.02.2018), Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-11/116/1 від 08.02.2019), КЗ «Житомирський обласний

інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради (довідка № 01-55 від 12.02.2019), Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського (довідка № 01-22/446 від 18.03.2019).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Виконана дисертаційна робота є надзвичайно актуальним дослідженням у контексті соціальних очікувань, і тому її результати мають гарні перспективи на швидке розповсюдження і впровадження. Вбачаємо великий потенціал заявлених М. О. Шеян наукових позицій щодо комплексного використання новітніх методологічних підходів до освітнього процесу в закладах післядипломної освіти. Теоретичні положення виконаної дисертації можуть бути з успіхом використаними у процесі модернізації системи післядипломної педагогічної освіти України, для розроблення нормативних документів із реалізації компетентнісного підходу до освіти дорослих, у процесі концептуального забезпечення конференцій та семінарів з питань здоров'язбереження. Одержані практичні результати можуть бути використані науковцями і практиками для подальшого вивчення шляхів розвитку здоров'язбережувальної компетентності педагогічних працівників, а також з метою укладання навчальних програм, у процесі модернізації змісту лекцій та практично-тренінгових занять, з метою організації самостійної роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації тощо. Розроблений та апробований М. О. Шеян спецкурс «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти», реалізація якого забезпечується підготовленими дисертанткою навчально-методичними посібниками, може успішно використовуватись у практичній діяльності педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів післядипломної педагогічної освіти.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Структура дисертаційного дослідження М. О. Шеян є достатньо логічною. Дисертантка розгортає його від теоретичних засад та аналізу емпіричного матеріалу до науково обґрунтованих методичних пропозицій. Робота складається з трьох розділів. Всі її композиційні частини представлені оптимально чітко і завершені достатньо глибокими і логічними висновками.

Зокрема, дисертація органічно містить докладний екскурс у теорію проблеми, що цілком відповідає завданням такого роду досліджень. М. О. Шеян грамотно спирається на широку джерельну базу (229 найменувань), ґрунтовно аналізує її та цілком презентабельно показує генезу проблеми становлення компетентнісного підходу до освітніх процесів у психолого-педагогічній теорії (підрозділ 1.1.). Слід відзначити, що дисертантка успішно уникає примітивно-цитатного викладу матеріалу і подає результати теоретичного аналізу в контексті зіткнення ідей та дослідницьких позицій, експонуючи при цьому власний погляд на проблему дослідження.

Дефінітивний аналіз ключових понять дослідження здійснено, в цілому, повно і переконливо. М. О. Шеян демонструє належну структурованість

наукового мислення. Аналізуючи теоретичні основи здоров'язбережувальної компетентності, дисертантка ретельно аналізує низку понять, зокрема, «компетентність», «компетенція», «здоров'я», «здоров'язбереження», «здоров'язбережувальна компетентність» (с.36-50). Аналіз дефінітивних підходів, презентованих в дисертаційному дослідженні, переконує, що в процесі теоретичного аналізу М. О. Шеян грамотно осмислює семантику понятійного апарату проблеми, вправно систематизує сучасні підходи до наукової інтерпретації компетентності як освітнього феномена. Вже на рівні дефінітивного аналізу основних понять дисертантка демонструє належну наукову ерудованість та панорамність професійно-педагогічного мислення. Термінологічний каркас проблеми дослідження, у більшості позицій, заслуговує схвалення.

Привертає увагу і заслуговує на позитивну оцінку характеристика дисертанткою особливостей розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти (с. 51-69). Серед таких особливостей логічно виокремлені наступні: забезпечення неперервності професійної освіти вчителів основної школи; андрагогізація освітнього процесу; використання сучасних форм і методів навчання дорослих у процесі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи.

Особливо підкреслимо плідність і наукову перспективність використання дисертанткою такого методу наукового дослідження, як вивчення і рефлексивний аналіз позитивного педагогічного досвіду (с. 83-104). У дисертації достатньо повно і переконливо презентовано досвід роботи Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Комунального закладу вищої освіти «Одеська Академія неперервної освіти Одеської обласної ради», Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти. Зокрема, усталена система роботи останнього серед згаданих вище закладів, суб'єктом якої є й сама здобувачка, знайшла в дисертації адекватне місце як методичний варіант фахової підготовки вчителя основної школи в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Структурно-компонентний аналіз здоров'язбережувальної компетентності вчителів, критерії, показники та рівні її розвитку (с. 69-80) представлені в дисертації достатньо розлого і обґрунтовано. Логіка здійсненого аналізу сумнівів не викликає.

Науковою квінтесенцією дисертаційної роботи є розробка і обґрунтування педагогічних умов розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи (с. 104-125). Спроектована дисертанткою структурно-функціональна модель розвитку такої компетентності (графічний еквівалент – на с. 131) переконливо окреслює логіку розгортання досліджуваного процесу – від презентації освітніх цілей до отриманого педагогічного результату. Така модель, відповідно до задуму

авторки, функціонує у системній взаємодії окремих блоків – цільового, теоретико-методологічного, операційно-змістового та критеріально-оцінювального і базується на комплексному, послідовному, взаємопов'язаному впровадженні визначених педагогічних умов в освітній процес закладів післядипломної педагогічної освіти. Презентована модель закономірно являє собою логічно структуровану послідовність множини компонентів, об'єднуючи мету педагогічного проектування, підходи та принципи проектування в контексті досягнення окресленої мети, відповідні завдання й функції, необхідну організацію і структуру, методологію педагогічного пошуку, його зміст, форми, методи, засоби і результати.

Здійснена в межах дисертаційного дослідження етапна експериментальна робота, конкретно зміст і методика її організації, в цілому, адекватні завданням дослідження. Дисертанткою розроблена детальна програма педагогічного експерименту (с. 147-154), належним чином схарактеризовані експериментальна та контрольна групи учасників експерименту, розроблено відповідний діагностичний інструментарій для дослідження рівнів розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи. Діагностичні процедури, в цілому, є логічними і адекватними до поставлених завдань експериментальної роботи. Якісна і кількісна обробка експериментальних даних зауважень не викликає. Слід зазначити, що статистичні методи в дисертаційній роботі (обчислення F-критерію Фішера, t-критерію Стьюдента) використані цілком адекватно. Результати експерименту підтвердили наукове припущення щодо ефективності розроблених дисертанткою педагогічних умов розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи в умовах післядипломної освіти.

Дисертація М. О. Шеян приємно вражає не лише кваліфікованістю теоретичного аналізу й педагогічного моделювання – їй притаманне й багатство методичної пропозиції щодо розв'язання досліджуваної проблеми в практиці післядипломної педагогічної освіти. Презентація організаційно-методичних аспектів дослідження здійснена достатньо вправно в контексті опису експериментальної роботи зі слухачами на основі авторського спецкурсу (с. 190-203). Дослідниця розробляє власні пропозиції щодо структурування змісту підготовки, пропонує і апробує каскад науково обґрунтованих і практично доцільних методів підготовки слухачів (евристичні методи, зокрема «мозковий штурм»; робота в парах і малих групах; рольові ігри; методи кейсів, проектів, «портфоліо» тощо). Науково плідним є й звернення дисертантки до формотворення, що уможливило введення в методичний план дослідження нестандартних лекцій (проблемних, презентаційних, дискусійних); вебінарів, семінарів-тренінгів, конференцій, «круглих столів», майстер-класів тощо).

Висновки з виконаної дисертаційної роботи є чіткими, логічними, адекватними поставленим завданням дослідження.

Таким чином, вважаємо дисертаційну роботу М. О. Шеян за змістом і формою виконання цілком кваліфікованим і завершеним дослідженням

теоретичних та методичних аспектів професійної підготовки вчителів основної школи в системі післядипломної педагогічної освіти.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів, вважаємо за потрібне окремо зупинитись на деяких дискусійних положеннях, а також висловити окремі побажання:

1. Практичне значення результатів виконаного дослідження, з нашого погляду, не варто звужувати лише до розробки локального спецкурсу і навчально-методичних посібників до нього. Належну практичну цінність має розробка методики діагностування здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи, адже в реаліях виконаної роботи вона, в цілому, ґрунтовно опрацьована дисертанткою. Крім того, варто було наголосити на розробці загальних методичних алгоритмів підготовки вчителів до здоров'язбережувальної роботи в школі, які можна наскрізно використати в системі післядипломної педагогічної освіти.

2. Діагностика мотиваційного та когнітивного компонентів здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи презентована в дисертаційній роботі достатньо повно і переконливо. У той же час діагностика діяльнісного компоненту досліджуваного феномена викликає певні запитання, адже в тексті роботи і в додатках такі матеріали представлені частково. Учасники експерименту вдавались лише до рефлексивної самооцінки (с. 158 тексту і додаток Г1) чи їм пропонувались також практико-орієнтовані завдання, рівень виконання яких засвідчив би компетентнісну готовність до здоров'язбережувальної діяльності?

3. Як побажання до подальшої роботи дослідниці в обраній науковій площині, хочемо зазначити таке: варто сміливіше використовувати творчий підхід до організаційно-методичного забезпечення процесу розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів. Це передбачає, поряд з використанням активних методів навчання, додаткове включення у систему роботи зі слухачами мистецьких засобів та культурних артефактів, що значно активізує мотиваційно-ціннісну діяльність учителів, сприяє системно-цілісному сприйняттю ними освітніх завдань, посилює зацікавленість в отриманні професійних знань, умінь і навичок в аспекті здоров'язбереження учнів.

4. Позитивно оцінюючи зміст авторського спецкурсу «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти», радимо включити до нього аспект профілактики дитячого суїциду, оскільки потреба в такій роботі з учнями гостро зростає.

5. Оформлення дисертаційної роботи поліпшив би перелік використаних скорочень.

Висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки виконаного М. О. Шеян дисертаційного дослідження.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Результати, наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно висвітлено у 26-ти опублікованих працях (із них 22 одноосібні), серед яких: 7 статей у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних (з них 5 водночас належать до переліку наукових фахових видань України), 1 – у виданні, що належить до переліку наукових фахових видань України, 2 – у періодичних фахових виданнях інших держав, 13 праць апробаційного характеру, 3 праці науково-методичного характеру – навчальна програма і 2 навчально-методичні посібники).

10. Висновок

Аналіз дисертації, анотацій та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Шеян М.О. «Педагогічні умови розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» є завершеним, самостійним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки й практики. Дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її авторка Шеян Марина Олександрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), галузь знань 01 Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри екології,
природничих та математичних наук
КЗВО «Вінницька академія
безперервної освіти»

Г. С. Тарасенко

Підпис Тарасенко Г. С. засвідчую:
перший проректор з науково-педагогічної роботи
КЗВО «Вінницька академія
безперервної освіти»



Г. А. Іваничя

25.03.2021.